FINANCE A ÚVĚR 9/1996
ročník 46

Vydává Ministerstvo financí České republiky ve spolupráci s Českou národní bankou ve vydavatelství Economia, a. s., Praha

© Ministerstvo financí ČR

Adresa redakce: Vinohradská 49
120 74 Praha 2
Tel.: (02) 24 25 00 36 nebo: (02) 215 93 171
Fax: (02) 24 25 04 61

Šéfredaktor: Ing. Ivan Kočárník, CSc.

FINANCE A ÚVĚR 9/1996
Volume 46

Publishers: Ministry of Finance of the Czech Republic in Cooperation with Czech National Bank in Publishing House Economia, Prague

© Ministry of Finance of the Czech Republic

Editor's Office: Vinohradská 49
120 74 Prague 2
Czech Republic

Editor in Chief: Ivan Kočárník

OBSAH

Petr ZAHRADNÍK: Perspektivy ekonomického růstu a otevřenosti ekonomiky v ČR: dílčí analýza 501

Tomáš HOLUB: Analýza poptávky po importu v ČR 511

Josef JÍLEK: Stabilizace devizové pozice české bankovní soustavy (2. část) 520

Jana KŘELINOVÁ – Petr PROCHÁZKA: Česká republika a kodexy liberalizace OECD 526

František PAVELKA: Hypotéky v ČR – trocha praktické teorie 539

Recenze

Karel ŠPAČEK: Potřebná a záslužná publikace o místních financích (Jitka Peková) 554

Daňové judikáty

Výběr ze soudních rozhodnutí ve věcech daní č. 17/96 559

CONTENTS

Petr ZAHRADNÍK: The Perspectives for Economic Growth and Openness in the Czech Republic: A Partial Analysis 501

Tomáš HOLUB: Analysis of Import Demand in the Czech Republic 511

Josef JÍLEK: Stabilization of the Foreign Exchange Position of the Czech Banking System (2nd Part) 520

Jana KŘELINOVÁ – Petr PROCHÁZKA: Czech Republic and OECD Codes of Liberalisation 526

František PAVELKA: Mortgage Banking in the Czech Republic 539

Book-Review

Karel ŠPAČEK: Local Finance (Jitka Peková) 554

Tax Judical Decisions

Abstract from Court Decisions Concerning Taxation: No 17/96 559

Redakční rada: Dr. Ivan Angelis, CSc., Doc. Ing. Aleš Bulíř, MSc., CSc., Ing. Petr Dvořák, Ing. Miroslav Hrnčíř, DrSc., Doc. Ing. Kamil Janáček, CSc., Ing. Miroslav Kerouš, Ing. Ivan Kočárník, CSc., Ing. Václav Kupka, CSc., Ing. Tomáš Ježek, CSc., Ing. Jiří Pospíšil, CSc., Vladimír Rudlovčák, CSc., Ing. Pavel Štěpánek, CSc., Prof. Jan Švejnar, Ph.D., Prof. Dr. František Vencovský, Ing. Jan Vít, Prof. Ing. Karol Vlachynský, CSc.

DT: 336.71;339.74(437)

Stabilizace devizové pozice české bankovní soustavy

Josef JÍLEK*

2. část

Analýza devizové pozice bankovní soustavy

Podívejme se zevrubněji, jak se v období od 1. ledna 1994 do 31. března 1996 změnily devizové pozice bankovní soustavy – *tabulka 1.* Omezíme se pouze na rozvahové položky. Devizové vklady a úvěry přijaté bankovní soustavou od zahraničních bank silně vzrostly z 26,6 mld. Kč na 134,3 mld. Kč. Vklady a úvěry v zahraničních bankách vzrostly podstatně méně z 60,3 mld. Kč na 71,7 mld. Kč. Rozdíl mezi umístěnými vklady a úvěry v zahraničních bankách a přijatými vklady a úvěry v zahraničních bankách poklesl z hodnoty 33,7 mld. Kč. na –62,6 mld. Kč (*změna –96,3 mld. Kč*). Čisté úvěry a vklady zahraničních bank v české bankovní soustavě k 31. březnu 1996 tak dosáhly 62,6 mld. Kč. Zde je třeba podotknout, že do české bankovní soustavy nezahrnujeme ČNB. Právě v uvažované době došlo k silnému nárůstu devizových rezerv ČNB, které nejsou v čistých úvěrech a vkladech zahraničních bank v české bankovní soustavě zohledněny. O tom však pojednáme dále.

Devizové vklady zahraničních právnických a fyzických osob v bankovní soustavě se mírně zvýšily z 8,2 mld. Kč na 10,7 mld. Kč. Ke zvýšení došlo také u úvěrů bankovní soustavy zahraničním klientům z 1,7 mld. Kč na 7,5 mld. Kč. Odečteme-li devizové úvěry poskytnuté zahraničním klientům od devizových vkladů přijatých od zahraničních klientů, dostaneme čisté úvěry poskytnuté zahraničním klientům. Tato položka se zvýšila z –6,5 mld. Kč na –3,2 mld. Kč (*změna +3,3 mld. Kč*). Čisté vklady zahraničních klientů u českých bank tak činily 3,2 mld. Kč.

Sečteme-li čisté úvěry a vklady v zahraničních bankách a čisté úvěry poskytnuté zahraničním klientům, dostaneme přibližně čistý odsun kapitálu v konvertibilní měně z bankovní soustavy. Výpočet je přibližný z toho důvodu, že pokud bychom chtěli provést přesnější výpočet, museli bychom vzít v úvahu ještě valuty a ostatní položky podle tabulky 1. Navíc výpočet se týká pouze devizových položek a nebere vůbec v úvahu korunové položky nerezidentů, neboť nerezidenti mají u českých bank také korunové vklady a naopak české banky mají korunové pohledávky za nerezidenty. Provedeme-li tento zjednodušený výpočet, dostaneme snížení čistého odsunu ka-

* Doc. Ing. Josef Jílek, CSc., odbor bankovního dohledu ČNB

Redakce příspěvek obdržela v červnu 1996. 1. část byla uveřejněna v č. 8/96.

TABULKA 1 Složení devizových aktiv a pasiv bankovní soustavy k 1. lednu 1994 a k 31. březnu 1996

	celkem		rezidenti		nerezidenti	
	1. 1. 94	31. 3. 96	1. 1. 94	31. 3. 96	1. 1. 94	31. 3. 96
devizová rozvahová aktiva	**109,3**	**228,7**	**37,3**	**137,6**	**72,0**	**91,1**
vklady a úvěry bank	67,8	96,7	7,5	25,0	60,3	71,7
úvěry klientům	27,9	112,2	26,2	104,7	1,7	7,5
valuty	7,9	7,5	–	–	7,9	7,5
ostatní položky	5,7	12,3	3,6	7,9	2,1	4,4
devizová rozvahová pasiva	**106,4**	**253,7**	**68,6**	**104,7**	**37,8**	**149,0**
vklady a úvěry bank	34,1	159,3	7,5	25,0	26,6	134,3
vklady klientů	63,0	72,7	54,8	62,0	8,2	10,7
ostatní položky	9,3	21,7	6,3	17,7	3,0	4,0
devizová podrozvahová aktiva	–[a]	**180,6**	–[a]	**102,0**	–[a]	**78,6**
spotové devizové operace	–[a]	77,0	–[a]	53,1	–[a]	23,9
termínové devizové operace	11,2	103,6	7,0	48,9	4,2	54,7
devizová podrozvahová pasiva	–[a]	**154,4**	–[a]	**101,6**	–[a]	**52,8**
spotové devizové operace	–[a]	73,2	–[a]	52,1	–[a]	21,1
termínové devizové operace	13,0	81,2	8,5	49,5	4,5	31,7
devizová aktiva	**120,5**[b]	**409,3**	**44,3**[b]	**239,6**	**76,2**[b]	**169,7**
devizová pasiva	**119,4**[b]	**408,1**	**77,1**[b]	**206,3**	**42,3**[b]	**201,8**
devizová pozice	**+1,1**	**+1,2**	**-32,8**	**+33,3**	**+33,9**	**-32,1**

[a] Údaje nejsou k dispozici.
[b] bez spotových devizových operací

pitálu v konvertibilních měnách z bankovní soustavy z 27,2 mld. Kč na –65,8 mld. Kč *(změna +93,0 mld. Kč)*. Tento výsledek je možné také interpretovat tak, že v uvažované době došlo k *čistému přílivu kapitálu v konvertibilních měnách ve výši 93,0 mld. Kč.*

Vyvstává přirozená otázka, kam byl tento čistý přísun kapitálu umístěn. Abychom ji mohli zodpovědět, musíme se podívat na změnu devizových úvěrů domácím klientům (rezidentům). Je třeba si uvědomit, že mezibankovní devizové vklady a úvěry mezi domácími bankami v této bilanci nevystupují. Musí totiž platit, že devizové vklady a úvěry domácích bank u domácích bank (položka devizových pasiv) se musejí rovnat devizovým vkladům a úvěrům domácích bank v domácích bankách (položka devizových aktiv). Pouze pro zajímavost uvádíme, že devizové vklady a úvěry uvnitř bankovní soustavy (domácí banky si ukládají devizové prostředky mezi sebou) mají rostoucí trend. V daném období se zvýšily ze 7,5 mld. Kč na 25,0 mld. Kč. Přitom došlo ke změně poměru mezi vklady a úvěry ve prospěch úvěrů. Některé banky totiž z daňových důvodů (možnost tvorby daňově uznatelných rezerv, a tím snížení daňového základu) překlasifikovaly mezibankovní vklady na mezibankovní úvěry.

Devizové úvěry domácím klientům vzrostly z 26,2 mld. Kč na 104,7 mld. Kč. Naproti tomu devizové vklady domácích klientů (tj. domácích fyzických a právnických osob) se zvýšily nepatrně z 54,8 mld. Kč na 62,0 mld. Kč.

Odečteme-li devizové úvěry domácích klientů od jejich devizových vkladů, dostaneme čisté devizové úvěry domácím klientům. Tato položka se zvýšila z –28,6 mld. Kč. na 42,7 mld. Kč. *Čisté devizové úvěry domácím klientům se zvýšily o 71,3 mld. Kč.*

Devizová rozvahová pasiva bankovní soustavy rostla rychleji než devizová aktiva, tj. devizová rozvahová pozice (rozdíl devizových rozvahových aktiv a pasiv) se snížila z 2,9 mld. Kč na –25,0 mld. Kč *(změna –27,9 mld. Kč).*

Nyní shrneme výše uvedené změny do rovnosti. Musí platit:

77,5 = *změna čistých devizových úvěrů domácím klientům (+71,3)* + změna valut (–0,4) + změna ostatních devizových rozvahových položek (+6,6)	=	77,5 = *změna čistého přílivu zahraničního kapitálu (93,0)* + změna ostatních devizových rozvahových položek (+ 12,4) + změna devizové rozvahové pozice (-27,9)

TABULKA 2 Složení devizových aktiv a pasiv bankovní soustavy včetně ČNB vůči nerezidentům k 1. lednu 1994 a k 31. březnu 1996

	celkem		bankovní soustava		ČNB	
	1. 1. 94	31. 3. 96	1. 1. 94	31. 3. 96	1. 1. 94	31. 3. 96[c]
devizová rozvahová aktiva	**194,0**	**489,4**	**72,0**	**91,1**	**122,0**	**398,3**[d]
vklady a úvěry bank	114,7	272,1	60,3	71,7	54,5	200,4
úvěry klientům	1,7	7,5	1,7	7,5	–	–
valuty	7,9	7,5	7,9	7,5	–	–
ostatní položky	69,7	202,3	2,1	4,4	67,5	197,9[d]
devizová rozvahová pasiva	**101,2**	**197,5**	**37,8**	**149,0**	**63,4**	**48,5**[d]
vklady a úvěry bank	87,2	136,8	26,6	134,3	60,6	2,5
vklady klientů	8,2	10,8	8,2	10,7	–	0,1
ostatní položky	5,8	49,9	3,0	4,0	2,8	45,9[d]
devizová podrozvahová aktiva	–[a]	**78,6**	–[a]	**78,6**	–	–
spotové devizové operace	–[a]	23,9	–[a]	23,9	–	–
termínové devizové operace	4,2	54,7	4,2	54,7	–	–
devizová podrozvahová pasiva	–[a]	**52,8**	–[a]	**52,8**	–	–
spotové devizové operace	–[a]	21,1	–[a]	21,1	–	–
termínové devizové operace	4,5	31,7	4,5	31,7	–	–
devizová aktiva	**198,2**[b]	**568,0**	**76,2**[b]	**169,7**	**122,0**	**398,3**
devizová pasiva	**105,7**[b]	**250,3**	**42,3**[b]	**201,8**	**63,4**	**48,5**
devizová pozice	**+92,5**	**+317,7**	**+33,9**	**–32,1**	**+58,6**	**+349,8**

[a] Údaje nejsou k dispozici.
[b] bez spotových devizových operací
[c] Předběžné údaje; není zahrnuta pohledávka 26,2 mld. Kč za SR.
[d] včetně podrozvahových položek

GRAF 5 Devizová pozice bankovní soustavy včetně ČNB vůči nerezidentům (stav na konci měsíce)

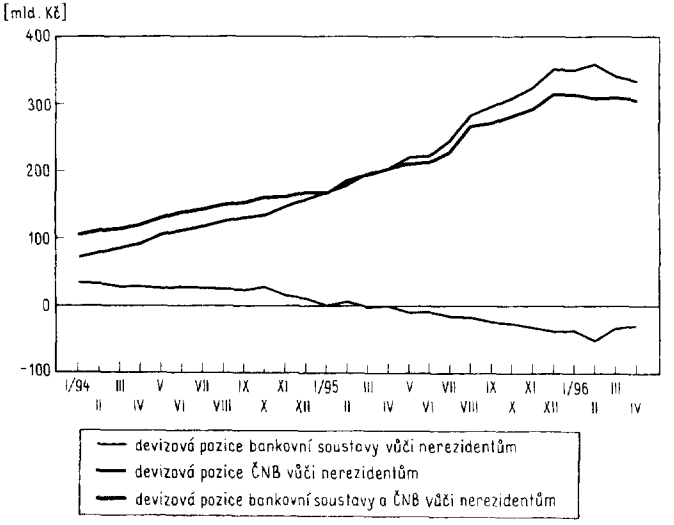

Devizová pozice *bankovní soustavy včetně ČNB* vůči nerezidentům se rovná součtu devizové pozice bankovní soustavy vůči nerezidentům a devizové pozice ČNB vůči nerezidentům (*graf 5, tabulka 2).* Od 1. ledna 1994 do 31. března 1996 se zvýšila z +92,5 mld. Kč na +317,7 mld. Kč, tj. o 225,2 mld. Kč. Po nárůstu v letech 1994 a 1995 je od počátku roku 1996 devizová pozice bankovní soustavy včetně ČNB stabilizovaná.

Devizová pozice ČR

Je třeba vzít v úvahu, že devizová rozvahová pozice ČR vůči nerezidentům se rovná součtu devizové rozvahové pozice bankovní soustavy, devizové rozvahové pozice ČNB, devizové rozvahové pozice státu, devizové rozvahové pozice právnických a fyzických osob, devizové rozvahové pozice přímých investic a devizové rozvahové pozice portfoliových investic. Všechny tyto pozice se uvažují vůči nerezidentům a jsou k 31. prosinci 1995 uvedeny v *tabulce 3.* Kladné znaménko označuje dlouhou devizovou pozici vůči nerezidentům a záporné znaménko krátkou devizovou pozici vůči nerezidentům.

Devizová rozvahová pozice bankovní soustavy vůči nerezidentům byla k 31. prosinci 1995 krátká (bankovní soustava byla vůči nerezidentům čistým dlužníkem) ve výši 57,7 mld. Kč. Termínové kontrakty na nákup deviz (měnové forwardy a měnové swapy) od nerezidentů z pohledu obchodních bank převažovaly nad termínovými kontrakty na prodej deviz nerezidentům o 28,7 mld. Kč. Výsledná pozice bankovní soustavy vůči nerezidentům byla krátká ve výši - 29,0 mld. Kč.

Devizová pozice ČNB k 31. prosinci 1995 byla dlouhá (ČNB je vůči nerezidentům čistým věřitelem) na úrovni +352,2 mld. Kč. Devizová pozice státu vůči nerezidentům byla také dlouhá +10,5 mld. Kč. Devizová aktiva organizací představují pohledávky organizací za nerezidenty v konvertibilní

TABULKA 3 Devizová pozice ČR vůči nerezidentům v konvertibilních měnách k 31. prosinci 1995

	ČNB	bankovní soustava	organizace	přímé investice	portfoliové investice	stát	ČR
devizová aktiva	374,6	83,4	78,7	5,0	0,4	54,7	**596,8**
devizová pasiva	22,4	141,1	168,8	159,3	98,6	44,2	**634,4**
devizová rozvahová pozice	**+352,2**	**–57,7**	**–90,1**	**–154,3**	**–98,2**	**+10,5**	**–37,6**
devizová podrozvahová pozice	–	**+28,7**	–	–	–	–	**+28,7**
devizová pozice	**+352,2**	**–29,0**	**–90,1**	**–154,3**	**–98,2**	**+10,5**	**–8,9**

měně. Devizová pasiva organizací představují závazky organizací za nerezidenty v konvertibilní měně. Jejich rozdíl představoval –154,3 mld. Kč. Z tabulky 3 je také patrná značná převaha přímých a portfoliových investic nerezidentů v ČR (159,3 mld. Kč a 98,6 mld. Kč) nad odpovídajícími investicemi rezidentů v zahraničí (5,0 a 0,4 mld. Kč). Čistá devizová pozice ČR k 31. prosinci 1995 byla krátká na úrovni –8,9 mld. Kč.

Závěr

Česká republika musí řešit problém přílivu spekulativního kapitálu, neboť jeho vysoký objem může vést ke značné nestabilitě finanční soustavy. Od srpna 1995 je patrné, že v bankovní soustavě byla dynamika přílivu střednědobého a dlouhodobého zahraničního kapitálu vyšší než dynamika snižování devizové pozice bankovní soustavy vůči nerezidentům. Důvodem byl růst krátkodobé devizové pozice vůči nerezidentům, neboť bankovní soustava umisťovala devizové prostředky krátkodobě v zahraničí. Z tohoto pohledu bankovní soustava fungovala do určité míry tak, že přijímala od nerezidentů střednědobé a dlouhodobé zdroje a tyto prostředky krátkodobě umisťovala v zahraničí. Kromě jiných faktorů tento jev podpořilo opatření ČNB o krátké krátkodobé pozici vůči nerezidentům.

Devizová pozice *bankovní soustavy (bez ČNB)* vůči rezidentům a nerezidentům se od ledna 1994 do března 1996 zásadně změnila. Devizová pozice bankovní soustavy vůči nerezidentům se trvale snižovala z kladné hodnoty 33,9 mld. Kč (bankovní soustava jako věřitel) až na –32,1 mld. Kč (bankovní soustava jako dlužník). K přelomu bankovní soustavy z věřitele na dlužníka došlo počátkem roku 1995. Důvodem byl zejména nárůst devizových vkladů a úvěrů přijatých bankovní soustavou od zahraničních bank. Na počátku roku 1996 však došlo k přelomu, neboť devizová pozice bankovní soustavy vůči nerezidentům se počala zvyšovat. Devizová pozice bankovní soustavy vůči rezidentům je téměř zrcadlovým obrazem devizové pozice vůči nerezidentům. Obě pozice jsou zcela zrcadlové, pokud devizová pozice bankovní soustavy (tj. vůči rezidentům i nerezidentům) je nulová. Ta se běžně pohybuje ve velice úzkém pásmu ±2 mld. Kč, a tudíž je možné obě pozice považovat za zrcadlové.

Devizová pozice *bankovní soustavy včetně ČNB* vůči nerezidentům se od 1. ledna 1994 do 31. března 1996 zvýšila z +92,5 mld. Kč na +317,7 mld. Kč, tj. o 225,2 mld. Kč. Po nárůstu v letech 1994 a 1995 je od počátku roku 1996 devizová pozice bankovní soustavy včetně ČNB stabilizovaná.

LITERATURA

ALMEKINDERS, G.J.: Foreign Exchange Intervention. Hants, Edward Elgar 1995.

BIS: Issues of measurement related to market size and macroprudential risks in derivatives markets. Basle 1995.

BIS: Macroeconomic and monetary policy issues raised by the growth of derivatives markets. Basle 1994.

BIS: Treatment of potential exposure to off-balance-sheet items. Basle 1995.

LEVI, M.D.: International finance. McGraw-Hill, New York 1990.

LLEWELLYN, D.–HOLMES, M.: Competition of credit controls? London, IEA 1991.

MIRON, P.–SWANNELL, P.: Pricing and hedging swaps. Euromoney Publications, London 1991.

PERSSON, T.–TABELLINI, G.: Monetary and Fiscal Policy. Cambridge, MIT Press 1994.

REISEN, H.: Debt, Deficits and Exchange Rates. Hants, Edward Elgar 1994.

ROSE, P.S.: Peněžní a kapitálové trhy. Victoria Publishing, Praha 1994.

SCHALING, E.: Institutions and Monetary Policy. Hants, Edward Elgar 1995.

TUCKER, A.L.–MADURA, J.–CHIANG, T.C.: International financial markets. St. Paul, West publishing company 1991.

WAMSLEY, J.: The foreign exchange and money markets guide. John Wiley & Sons, New York 1992.

SUMMARY

Stabilization of the Foreign Exchange Position of the Czech Banking System

Josef JÍLEK – Czech National Bank, Banking Supervision

Investments in the Czech Republic have increased considerably in the past few years. Political and monetary stability and prospects of long-term good results attract long-term foreign investors. On the other hand the fixed exchange rate and high interest rate attract short-term foreign capital. Such investors take advantage of interest rate differential which reaches 5–7 % in relation to DEM and USD. Shortterm capital can enhance instability of financial system and therefore the Czech National Bank imposed some barriers for short-term capital. There are also more sophisticated contracts which enable the foreign banks and securities houses to profit on interest rate differential. For example currency forwards and currency swaps can earn interest differential without any investment in the Czech Republic. The analysis has shown that the dynamics of medium-term capital inflow into Czech commercial banks has been much higher than the dynamics of short-term capital inflow.

Foreign exchange positions of commercial banks including the Czech National Bank have been stabilized from the beginning of 1996 and at the end of March 1996 have reached +317,7 bn CZK but the Czech National Bank has been net creditor of +349,8 bn CZK.